



KERUEN

M.O. ÁÝEZOV
ATYNDAGY ÁDEBIET
JÁNE ÓNER
INSTITYTYNYŇ

HABARSHYSY

M.O. AUEZOV INSTITUTE
OF LITERATURE AND ART

HERALD

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ
И ИСКУССТВА ИМЕНИ
М.О.АУЭЗОВА

ВЕСТНИК

№4, 77-ТОМ

2022

ISSN 2078-8134

**М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ
ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ**

КЕРУЕН

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

2005 жылы құрылған

**№4, 77-ТОМ
2022**

ISSN 2078-8134

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА
ИМ. М.О.АУЭЗОВА

КЕРУЕН

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

основан в 2005 году

№4, том 77
2022

ISSN 2078-8134

**M.O.AUEZOV INSTITUTE OF
LITERATURE AND ART**

KERUEN

SCIENTIFIC JOURNAL

founded in 2005

№4, 77 vol
2022

Ғылыми журнал

Ғылыми журнал 2005
жылдан бері шығады.

Құрылтайшысы және
баспагері:

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет
және өнер институты

Редакция мен баспагер
мекен жайы:

Заңды мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Шевченко к-сі, 28,
050010,

Нақты мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Құрманғазы к-сі, 29,
2-қабат, 050010,

Тел. : +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.

Электрондық пошта:
keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz .

ISSN 2078-8134

Жылына 4 рет жарық көреді.

Журнал 2005 жылғы
24 наурызда Қазақстан
Республикасының Мәдениет,
ақпарат және спорт
министрлігі, Ақпарат және
мұрағат комитетінде тіркелген.
Тіркеу куәлігі: 2005 жылғы 24
наурыздағы №5844-Ж.

«КЕРУЕН»

№4, 77-том, 2022

Бас редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Ісләмжанұлы,
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА
корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институтының бас директоры
(Алматы, Қазақстан)

Бас редактордың орынбасарлары:

Ғылыми редактор:

ҚАЛИЕВА Альмира Қайыртайқызы, фило-
логия ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов
атындағы Әдебиет және өнер институты бас
директорының ғылым жөніндегі орынбасары
(Алматы, Қазақстан)

Жауапты редакторлар:

СҰЛТАН Ертай, PhD, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институты бас директорының
орынбасары (Алматы, Қазақстан)

САРСЕНБАЕВА Жансұлу Баденқызы,
магистр, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және
өнер институтының ғылыми қызметкері
(Алматы, Қазақстан)

Научный журнал

Журнал издается с 2005
года.

Учредитель и издатель:

Институт литературы и
искусства
им. М.О. Ауэзова.

Адрес редакции и издателя:

Юридический адрес:
Казахстан, г. Алматы, ул.
Шевченко 28, 050010,
Фактический адрес: Казахстан,
г. Алматы, ул. Курмангазы 29,
2 этаж. 050010,
Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.
Email: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Выходит 4 раза в год

**Журнал зарегистрирован
24 марта 2005 года в
Комитете информации
и архивов Министерства
культуры, информации и
спорта**

Республики Казахстан.

**Свидетельство о регистрации:
24 марта 2005 г. №5844-Ж.**

«КЕРУЕН»

№4, том 77, 2022

Главный редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович,
доктор филологических наук, член-корреспон-
дент НАН РК, генеральный директор Института
литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы,
Казахстан)

Заместители главного редактора:

Научный редактор:

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат
филологических наук, заместитель по науке
генерального директора Института литературы
и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Ответственный редакторы:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генераль-
ного директора Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

САРСЕНБАЕВА Жансулу Баденовна, магистр,
научный сотрудник Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Scientific journal

The journal has been
published
since 2005

Constitutor and publisher:

M.O. Auezov Institute of
Literature and Art

**Address of the editorial and
publishing office:**

28, Shevchenko str., Almaty,
050010, Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 272-74-11,

+7 (727) 300-32-45.

E-mail: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Published 4 times a year

**The journal was registered
on March 24, 2005 in the
Committee of Information and
Archives of the Ministry of
Culture, Information and Sports
of the Republic of Kazakhstan.
Registration certificate: March
24, 2005 No. 5844-Zh.**

«KERUEN»

№4, 77 vol, 2022

Editor-in-Chief:

MATYZHANOV Kenzhekhan Islamzhanovich,
Doctor of Philology, Corresponding Member of
the National Academy of Sciences of the Republic
of Kazakhstan, Director General of the Institute of
Literature and Art named after MO Auezov (Almaty,
Kazakhstan)

Deputy Editors-in-Chiefs:

Scientific editor:

KALIEVA Almira Kairtayevna, Candidate of
Philological Sciences, Deputy Director General for
Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and
Art (Almaty, Kazakhstan)

Responsible Editors:

SULTAN Yertay, PhD, Deputy Director General
of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art
(Almaty, Kazakhstan)

SARSEN BAYEVA Zhansulu Badenovna, Master's
degree, researcher at the M.O. Auezov Institute of
Literature and Art (Almaty, Kazakhstan).

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

БАС РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Исламжанұлы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СҰЛТАН Ермай, PhD, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ахмет Байұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ филология факультетінің деканы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серік Нығметоллаұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookUp>

ТЕМІРБОЛАТ Алуа Берікбайқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НҰРҒАЛИ Қадша Рүстембековна, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің орыс филологиясы кафедрасы меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гүлжахан Жұмабердіқызы, филология ғылымдарының докторы, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

ҚАЛИЕВА Алмира Қайыртайқызы, филология ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының ғылым жөніндегі орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookUp>

ҚЫДЫР Тәрілі Еділбайғы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШӘРІПОВА Диляра Сафарғалиқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Ақлима Қайырденқызы, өнертану кандидаты, доцент, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

ҚАЗТУҒАНОВА Айнұр Жасанбергенқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТҰРМАҒАМБЕТОВА Бақыт, өнертану кандидаты, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің доценті (Атырау, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖҮНДІБАЕВА Арай Қананияқызы, PhD, қауымдастырылған профессор, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясының Қазақ тілі, Қазақ әдебиеті, Қазақстан тарихы зертханасының меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гүлназ Рахымқызы, PhD, қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:
БАГНО Всеволод Евгеньевич, филология ғылымдарының докторы, профессор, Ресей Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі (Санкт-Петербург, Ресей)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДІРБАЙ Гүлнар Турабекқызы, тарих ғылымдарының докторы, Колумбия университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

СНАМОРРО Antonio Chicharro, ғылым докторы, философия және қолжазба факультетінің профессоры (Гранада, Испания) H = 2

КРАСОВСКАЯ Аксиния, филология ғылымдарының докторы, профессор, Бухарест Университеті (Бухарест, Румыния) H = 1

НИКОЛАС Мари, филология ғылымдарының докторы, профессор, Лихай Университеті (Пенсильвания, АҚШ) H = 1

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович, доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)
Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханович, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, советник Президента Республики Казахстан (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, главный научный сотрудник Института языкознания имени Ахмета Байтурсынова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омурбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, декан филологического факультета КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серик Ныгметоллаевич, доктор филологических наук, профессор кафедры казахской литературы Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМИРБОЛАТ Алуа Берикбаевна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой казахской литературы и теории литературы КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НУРГАЛИ Кадиша Рустембековна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой русской филологии Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гульжанхан Жумабердыевна, доктор филологических наук, доцент, главный научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат филологических наук, заместитель по науке генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

КЫДЫР Торали Едилбай, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШАРИПОВА Дилра Сафаргалиевна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Акlima Каурденовна, кандидат искусствоведения, доцент Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

КАЗТУГАНОВА Айнур Жасанбергеневна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТУРМАГАМБЕТОВА Бахыт Жолдыбаевна, кандидат искусствоведения, музыковед, доцент кафедры музыки и искусства Атырау Университет им. Х.Досмухамедова (Атырау, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖУНДИБАЕВА Арай Канатиевна, PhD, ассоциированный профессор, заведующий лабораторией казахского языка, казахской литературы, истории Казахстана Национальной академии образования имени И. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гульназ Рахимовна, PhD, преподаватель кафедры казахской литературы и теории литературы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

БАГНО Всеволод Евгеньевич, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент Российской академии наук (Санкт-Петербург, Россия)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДИРБАЙ Гульнар Турабековна, доктор исторических наук, профессор Колумбийского университета (Нью-Йорк, США)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

SHAMORRO Antonio Chicharro, доктор наук, профессор Гранадского университета, заведующий факультета философии и рукописи (Гранада, Испания) N = 2

КРАСОВСКАЯ Аксинья, доктор филологических наук, профессор, Бухарестский университет (Бухарест, Румыния) N = 1

НИКОЛАС Мари, доктор филологических наук, профессор, Университет Лихай (Пенсильвания, США) N = 1

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF:

MATYZZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich, Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General director of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SULTAN Yertay, Ph.D., Vice-general director of M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanovich, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, President's advisor of the Republic of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

BAZARBAYEVA Zeynep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Chief Researcher of the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ZHOLDASBEKOVA Bayan Omirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Dean of the Philological Faculty of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

NEGIMOV Serik Nygmetollayevich, Doctor of Philology, Professor of the Department of Kazakh Literature of L.Gumilev Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=searchauthorlookup>

TEMIRBOLAT Alua Berikbayevna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Kazakh Literature and Literary Theory of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

NURGALI Kadisha Rustembekovna, Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Russian Philology L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ORDA Gulzhakhan Zhumaberdievna, Doctor of Philology, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

KALIYEVA Almira Kairtayevna, Candidate of Philological Sciences, Deputy Director General for Science of the M.O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ANANYEVA Svetlana Viktorovna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the M.O.Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=searchauthorlookup>

KYDYR Torali Edilbay, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

SHARIPOVA Dilyara Safargaliyevna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher at the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

OMAROVA Aklima Kairdenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

KAZTUGANOVA Ainur Zhasanbergenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher of the M. O. Aueзов Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

TURMAGAMBETOVA Bakhyt Zholdybayevna, Candidate of Art History, Senior lecturer at the Department of Music and Art of H.Dosmukhamedov Atyrau University (Atyrau, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ZHUNDIBAYEVA Arai Kanapiyevna, PhD, Associate Professor, Head of the Laboratory of the Kazakh language, Kazakh Literature, History of Kazakhstan of the I. Altynsarin National Academy of Education (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

DAUTOVA Gulnaz Rakhimovna, PhD, Lecturer, Department of Kazakh Literature and Literary Theory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL:

BAGNO Vsevolod, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences (Saint Petersburg, Russia)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

KENDIRBAY Gulnar Turabekovna, Doctor of Historical Sciences, Professor of Columbia University (New York, USA)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

CHAMORRO Antonio Chicharro, Doctor of Sciences, Professor of Granada University, Head of the Faculty of Philosophy and Manuscript (Granada, Spain)
H = 2

KRASOVSKAYA Aksinia, Doctor of Philology, Professor, Bucharest University (Bucharest, Romania)
H = 1

NIKOLAS Mary, Doctor of Philology, Professor, Lehigh University (Pennsylvania, USA)
H = 1

МАЗМҰНЫ

Бас редактордың алғы сөзі..... 14

Әдебиеттану

<i>Сейітжанов З.Н., Мекебаева Л.А., Нуртазина А.О.</i> Қазіргі айтыстың тақырыптық-идеялық және жанрлық ерекшеліктері.....	17
<i>Омаров Б.Ж.</i> Әсет Найманбаев шығармашылығы: шығыс дәстүрі және көшпелі сюжеттер.....	27
<i>Ақыш Н.Б.</i> С.Бегалин шығармаларындағы көркемдік таным үрдісі.....	40
<i>Саурықов Е.Б., Тамабаева Қ.Ө., Елубаева Р.С., Беркенова Р.А.</i> Абай дәстүрі және Шерхан Мұртаза шығармашылығы.....	51
<i>Олжабаев Б.К., Пангереев А.Ш., Сөйлемез О.</i> Қазақ фольклорындағы «Туған жер» концептісі.....	62
<i>Аймұхамбет Ж.Ә., Айтуғанова С.Ш., Байтанасова Қ.М., Қасен А.Т., Сейпұтанова А.К.</i> Көркем мәтіннің актанттық құрылымы.....	75
<i>Абишева С.Д., Молдағали М.Б.</i> Б. Кенжекеев поэзиясының түстік бейнелерінің тезаурусы.....	87
<i>Әбдіқалық К.С., Қожасекева Б.Ш., Алиева Ж.А.</i> «Айқап» пен «Қазақта» жарияланған Мағжан өлеңдеріндегі азаттық идея.....	98
<i>Нурмолдаев Д.М., Жаксылықов А.Ж.</i> Адольф Арцишевскийдің «Вершина» әңгімесіндегі ежелгі табынудың әсемдеу аспектііндегі тау бейнесі.....	109
<i>Кенжебаева Ж.Е., Карпова А.Э.</i> Қазақстандық әдеби білім берудегі мәдениеттанулық көзқарас.....	120
<i>Таджиев Х.Х., Қыдыр Т.Е.</i> Қазақ ойшыл-ақындары шығармаларында иман шарттарының көркем бейнеленуі (XIX-XX ғ. басы).....	137
<i>Баянбаева А.А., Демченко А.С., Баянбаева Ж.А., Қалиева А.Қ.</i> Г. Бельгер романдарын талдаудың интерактивті стратегиясы.....	152
<i>Сарсенбаева Ж.Б., Саметова Ж.</i> Бейсенбай Сүлейменов шығармаларындағы жаһандық мәселелер.....	163
<i>Жұматаева А.Н.</i> Абай поэзиясындағы әйелдер бейнесі: Абайға дейінгі көркемдік көзқарастарға салыстырмалы талдау.....	178
<i>Аманғалиева А.Е., Бекмашева А.Н.</i> Рабғузидің «Қисас-ул-анбийя» шығармасындағы ономастикалық кеңістік («Адам ата-Хауа ана» қиссасы негізінде).....	189
<i>Мурсал А., Таңжарықова А.В., Ермекова А.Б., Аян Э.</i> Ахметолла Қалиұлының «Арда Алтай» романындағы стильдік ерекшеліктер.....	200
<i>Ибраева Ж.Б., Шапкина Г.З., Адилбекова М.К.</i> А. Жаксылықовтың «Поющие камни» романындағы фольклоризм.....	210
<i>Оралбек А., Қосанов С.Қ., Рақыш Ж.С.</i> Әбдіғали Сариев өлеңдерінің тақырыптық, жанрлық ерекшеліктері.....	220
<i>Сабирова Д.А., Молдағали М.</i> Интернет-әдебиеті ұғымын теориялық-әдеби талдау.....	231
<i>Мырзақұлов Б.Т.</i> Ақыт Үлімжіұлының «Ғазиз пірлер естелігі» (Манақиб пирон Ғазизан) кітабының текстологиялық мәселелері.....	239
<i>Аманқұлова Л.А., Бегманова Б.С.</i> Қазіргі қазақ лирикасындағы көркемдік ізденістер (Ақын Е.Жүніс шығармашылығы бойынша).....	254
<i>Идрисова Э.Т., Балтымова М.Р.</i> Күміс ғасырындағы орыс ақындары шығармашылығындағы сыңарлану мотиві.....	264

ӨНЕРТАНУ

<i>Кобжанова С.Ж., Айдарова М.С.</i> Қазақстандағы цифрлық кескіндеменің дамуы.....	274
<i>Гавриленко И.А., Нусупова А.С.</i> Қазақстанның ұлттық орган өнерінің қалыптасуының мәселелері (1967-1974 жж.).....	293
<i>Туяқбаева А.Ш., Бауыржан А.Б.</i> Балалардың дүние көзқарасын қалыптастырудағы анимацияның білім берудегі принциптері.....	309
<i>Тани А.Б., Жұмасейітова Г.Т.</i> «Қозы-Көрпеш – Баян сұлу» балет интерпретациясындағы жаңа символдар және мотивтер.....	320
<i>Ешмуратова А.К., Ескендіров Н.Р.</i> Қазақстанның ұлттық мәдениеті контекстіндегі қуыршақ театрының қазіргі өнері.....	330

СОДЕРЖАНИЕ

Обращение главного редактора.....15

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Сейтжанов З.Н., Мекебаева Л.А., Нуртазина А.О.</i> Идеино-тематические и художественные особенности современных айтысов.....	17
<i>Омаров Б.Ж.</i> Творчество Асета Найманбаева: восточные традиции и бродячие сюжеты.....	27
<i>Акыш Н.Б.</i> Процесс художественного познания в произведениях С. Бегалина.....	40
<i>Саурыков Е.Б., Тамабаева К.У., Елубаева Р.С., Беркенова Р.А.</i> Традиция Абая и творчества Шерхана Муртазы.....	51
<i>Олжабаев Б.К., Пангереев А.Ш., Соyleмез О.</i> Концепт «Туган жер» в фольклоре казахского народа.....	62
<i>Аймухамбет Ж.А., Айтуганова С.Ш., Байтанасова К.М., Касен А.Т., Сейпуганова А.К.</i> Актантная структура художественного текста.....	75
<i>Абишева С.Д., Молдагали М.Б.</i> Тезаурус цветowych образов поэзии Б. Кенжеева.....	87
<i>Абдикалык К.С., Кожжекеева Б.Ш., Алиева Ж.А.</i> Наследие Магжана Жумабаева, опубликованное в журнале «Айкап» и газете «Казах».....	98
<i>Нурмолдаев Д.М., Жаксылыков А.Ж.</i> Образ горы в рассказе Адольфа Арцишевского «вершина» в аспекте эстетизации древнего культа.....	109
<i>Кенжебаева Ж.Е., Карпова А.Э.</i> Культурологический подход в казахстанском литературном образовании.....	120
<i>Таджиев Х.Х., Кыдыр Т.Е.</i> Художественное изображение условия веры в произведениях казахских поэтов-мыслителей (XIX – начало XX века).....	137
<i>Баянбаева А.А., Демченко А.С., Баянбаева Ж.А., Калиева А.К.</i> Интерактивные стратегии анализа романов Г. Бельгера.....	152
<i>Сарсенбаева Ж.Б., Саметова Ж.</i> Глобальные проблемы современности в творчестве Бейсенбая Сулейменова.....	163
<i>Жуматаева А.Н.</i> Образ женщины в поэзии Абая: компаративистский анализ до Абаевских художественных воззрений.....	178
<i>Амангалиева А.Е., Бекмашева А.Н.</i> Ономастическое пространство в произведении Рабгузи «Кысас аль-Анбия» (по мотивам повести «Адам и Ева»).....	189
<i>Мурсал А., Танжарикова А.В., Ермекова А.Б., Аян Э.</i> Особенности стиля в романе Ахметоллы Калиулы "Арда Алтай".....	200
<i>Ибраева Ж.Б., Шашкина Г.З., Адилбекова М.К.</i> Фольклоризм в романе А. Жаксылыкова «Поющие камни».....	210
<i>Оралбек А., Кусанов С.К., Рақыш Ж.С.</i> Тематические и жанровые особенности творчества Абдигали Сариева.....	220
<i>Сабирова Д.А., Молдагали М.</i> Теоретико-литературный анализ понятия интернет-литературы.....	231
<i>Мырзакулов Б.Т.</i> Текстологические проблемы книги Акыта Улимжиулы «Воспоминания великих наставников» («Минакиб пиран газизан»).....	239
<i>Аманкулова Л.А., Бегманова Б.С.</i> Художественные изыскания в современной казахской лирике (По творчеству поэта Е. Жуниса).....	254
<i>Идрисова Э.Т., Балтымова М.Р.</i> Мотив двойничества в творчестве русских поэтов Серебряного века.....	264

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

<i>Кобжанова С., Ж.Айдарова М.С.</i> Развитие цифровой живописи в Казахстане.....	274
<i>Гавриленко И.А., Нусупова А.С.</i> К проблеме становления национального органичного искусства Казахстана (1967-1974 гг.).....	293
<i>Туякбаева А.Ш., Бауыржан А.Б.</i> Воспитательные принципы анимации, как средство формирования мировоззрения детей.....	309
<i>Тани А.Б., Жумасейтова Г.Т.</i> Новые символы и мотивы в балетной интерпретации «Козы Корпеш - Баян сулу».....	320
<i>Ешмуратова А. К., Ескендиоров Н.Р.</i> Современное искусство театра кукол в контексте национальной культуры Казахстана.....	330

CONTENT

<i>Editor-in-chief's address</i>	16
--	----

LITERARY STUDIES

<i>Seyitzhanov Z.N., Mekebayeva L.A., Nurtazina A.O.</i> Ideological, thematic and art features of modern aitys...17	
<i>Omarov B.Zh.</i> Works of Asset Naimanbayev: oriental traditions and migrating plots.....	27
<i>Akysh N.B.</i> The process of artistic knowledge in the works of S. Begalin.....	40
<i>Saurykov E.B., Tamabaeva K.U., Yelubaeva R.S., Berkenova R.A.</i> The tradition of Abai and creativity of Sherkhan Murtaza.....	51
<i>Olzhabayev B.K., Pangereyev A.Sh., Soylemez O.</i> The concept of "homeland" in kazakh folklore.....	62
<i>AIMUKHAMBET Zh.A., AITUGANOVA S.Sh., BAITANASSOVA K.M., KASSEN A.T., SEIPUTANOVA A.K.</i> Actant structure of a literary text.....	75
<i>Abisheva S.D., Moldagali M.B.</i> Thesaurus of color images of B. Kenjeev's poetry.....	87
<i>Abdykalyk K., Kozhekeeva B., Aliyeva Zh.</i> The legacy of Magzhan Zhumabayev, published in the «Aikap» journal and the «Kazakh» newspaper.....	98
<i>Nurmoldayev D.M., Zhaksylykov A.Zh.</i> The image of the mountain in Adolf Artyszewski's story "The Peak" in the aspect of the aestheticization of an ancient cult.....	109
<i>Kenzhebaeva Zh.E., Karpova A.E.</i> Culturological approach in kazakhstan literary education.....	120
<i>Tadzhiev Kh.Kh., Kydyr T.E.</i> Artistic representation of the conditions of faith in the works of the kazakh poet-thinkers (XIX – early XX century).....	137
<i>Bayanbayeva A.A., Demchenko A.S., Bayanbayeva Zh.A., Kaliyeva A.K.</i> Interactive strategies for analyzing G. Belger's novels.....	152
<i>Sarsenbaeva Zh., Sametova Zh.</i> Global problems of modernity in the work of Beisenbai Suleimenov.....	163
<i>Zhumatayeva A.N.</i> The Image of a Woman in Abai's Poetry: Comparative analysis of pre-Abayev artistic views.....	178
<i>Amangaliev A.E., Bekmasheva A.H.</i> Onomastic space in the work of rabguzi "Qisas al-anbiya" (based on the story "Adam and Eve").....	189
<i>Mursal A., Tanzharikova A.V., Ermekova A.B., Ayan E.</i> Style features in Akhmetolla Kaliuly's novel "Arda Altai".....	200
<i>Ibraeva Zh.B., Shashkina G.Z., Adilbekova M.K.</i> Folklorism in the novel A. Zhaksylykova «Singing stones».....	210
<i>Oralbek A., Kusanov S.K., Rakyszh Zh. S.</i> Thematic and genre features of Abdigali Sariyev's work.....	220
<i>Sabirova D., Moldagali M.</i> Theoretical-literary analysis of the concept of internet-literature.....	231
<i>Myrzakulov B.T.</i> Textual problems of the book by Akyt Ulimzhiuly «Memoirs of great mentors» («Minakib piran gazizan»).....	239
<i>Amankulova L.A., Begmanova B.S.</i> Creative endeavour in the contemporary kazakh poetry (on the work of Y. Zhunis).....	254
<i>Idrisova E.T., Baltymova M.R.</i> The motive of duality in the works of Russian poets of the Silver Age.....	264

ART STUDIES

<i>Kobzhanova S.Z., Aidarova M.S.</i> Development of digital painting in Kazakhstan.....	274
<i>Gavrilenko I.A., Nussupova A.S.</i> On the problem of the formation of national organ art in Kazakhstan (1967–1974).....	293
<i>Tuyakbaeva A.Sh., Bauyrzhan A.B.</i> Educational principles of animation, as a means of forming the world view of children.....	309
<i>Tani.A.B., Jumasseitova G.T.</i> New symbols and motives in ballet interpretation «Kozy Korpesh – Bayan sulu».....	320
<i>Yeshmuratova A.K., Eskendirov N.R.</i> Contemporary art of the puppet theater in the context of the national culture of Kazakhstan.....	330

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар!

Сіз «Керуен» ғылыми журналының кезекті санын ашып отырсыз.

Журнал мақалалары CrossRef дерекқорында тіркеледі және әр автордың мақаласына DOI - электронды құжаттарға сілтеме жасау үшін пайдаланылатын цифрлық объект идентификаторы беріледі. Журнал «Ұлттық ғылыми-техникалық сараптама орталығы» акционерлік қоғамның (NCSTE) Қазақстандық дәйексөздер базасында (KazBC) индекстеледі. Алдағы уақыттарда авторларды Web of Science және Scopus халықаралық дәйексөздер базасына енгізілген басылымдарда қабылданған стандарттарға сәйкес жарияланымдар дайындауға бағдарлай бастаймыз. Бұған дейін аннотация мен кілт сөздердің көлеміне қойылатын талаптар реттелген.

Журналдың редакциялық алқасына қазақстандық және шетелдік жетекші ғалымдар кіреді. Журнал авторлардың жарияланымдарының ақпараттық ашықтығы мен қолжетімділігі саясатын ұстанады; мақалалар журналдың веб-сайтында үш тілде толық мәтінді қол жетімділікпен орналастырылған.

Журналдың мақсаты- гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа жетістіктердің нәтижесі бойынша ақпарат беру.

Журналдың міндеттері:

Бұрын жарияланбаған және басқа журналда жариялау үшін ұсынылмаған түпнұсқа жоғары сапалы ғылыми мақалаларды қабылдау.

Авторлық құқыққа қатысты Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына және жариялау этикасы бойынша әлемдік тәжірибеде жалпы қабылданған ережелерге сүйену.

Келесі гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа зерттеулерді қамту:

1. Әдебиеттану
2. Өнертану

Құрметпен, «Керуен» журналының бас редакторы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан) МАТЫДЖАНОВ Кенжесхан Ісләмжанұлы

Уважаемые читатели, коллеги, единомышленники, друзья!

Перед вами очередной номер научного журнала «**Керуен**».

Статьи журнала регистрируются в БД CrossRef и к каждой авторской статье обязательно присваивается DOI – цифровой идентификатор объекта, который используется для обеспечения цитирования, ссылки и выхода на электронные документы. Журнал индексируется Казахстанской базой цитирования (КазБЦ) АО «Национальный центр государственной научно-технической экспертизы» (НЦГНТЭ). Постепенно мы начинаем ориентировать авторов на подготовку публикаций по стандартам, принятым в изданиях, входящих в международные базы цитирований Web of Science и Scopus. Ранее уже были скорректированы требования к объему аннотации и ключевым словам.

В составе редакционной коллегии журнала представлены ведущие казахстанские и зарубежные ученые. Журнал следует политике информационной открытости и доступности публикаций авторов, статьи размещаются на сайте журнала на трех языках в полнотекстовом доступе.

Целью журнала является распространение научной информации и привлечение новых авторов. Журнал инициирует дискуссии по результатам новых достижений в области гуманитарных наук.

Задачи журнала:

Принимать оригинальные высококачественные научные статьи, ранее не опубликованные и не представленные для публикации в другом журнале.

Опирается на требования законодательства Республики Казахстан в отношении авторского права и общепринятые в мировой практике положения по публикационной этике.

Ориентироваться на охват публикаций по следующим специальностям в области гуманитарных наук.

1. Литературоведение
2. Искусствоведение

С уважением и надеждой на сотрудничество, главный редактор «Керуен», доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович.

Dear readers, colleagues, associates, friends!

Here is the next issue of the scientific journal "Keruen".

Journal articles are registered in the CrossRef database and a DOI is necessarily assigned to each author's article - a digital object identifier that is used to provide citation, reference and output to electronic documents. The journal is indexed by the Kazakhstan Citation Database (KazCD) of the National Center for State Scientific and Technical Expertise JSC (NCSTE). Gradually, we begin to orient the authors to the preparation of publications according to the standards adopted in the editions included in the international citation databases Web of Science and Scopus. Previously, the requirements for the volume of the annotation and keywords have already been adjusted.

The editorial board of the journal includes leading Kazakhstani and foreign scientists. The journal follows the policy of information openness and accessibility of authors' publications; articles are posted on the journal's website in three languages in full-text access.

The purpose of the journal is to disseminate scientific information and attract new authors. The journal initiates discussions on the outcome of new advances in the humanities.

The tasks of the journal:

Accept original high quality scientific articles that have not been previously published or submitted for publication in another journal.

Rely on the requirements of the legislation of the Republic of Kazakhstan in relation to copyright and generally accepted in world practice provisions on publication ethics.

Focus on the coverage of publications in the following specialties: humanitarian sciences

1. Literary studies
2. Art studies

With respect and hope for cooperation, Editor-in-chief of "Keruen", Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art MATYZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich.

Әбдіқалық К.С.^{1*}, Қожжекеева Б.Ш.², Алиева Ж.А.³

^{1,2,3} Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

E-mail: ¹Kun_jan.16@mail.ru, ²bekzada61.2018@gmail.com, ³janat2582@gmail.com

¹ORCID:0000-0001-9353-7465, ²ORSID:0000-0001-7887-9789, ³ORSID:0000-0003-4261-3182

«АЙҚАП» ПЕН «ҚАЗАҚТА» ЖАРИЯЛАНҒАН МАҒЖАН ӨЛЕНДЕРІНДЕГІ АЗАТТЫҚ ИДЕЯ

Аңдатпа. Бұл мақалада М. Жұмабаевтың «Айқап» журналы мен «Қазақ» газетінде жарық көрген өлеңдері тұтастай алынып, жүйелі түрде талдауға алынады. Журналда әйел теңсіздігін алғаш болып сөз еткен М. Жұмабаевтың «Шын сорлы» өлеңімен қатар, еліне орыс отаршылдығының көрсеткен азабын тұспалдап жеткізгісі келген «Жатыр» өлеңі арқылы ақынның қалың жұртқа үлкен ой тастауы да сараланған. Мағжанның «Күз күні», «Жазғытұры», т.б. табиғат лирикаларын қарастыруда Абайдың «Жазғытұры» өлеңімен салыстырылып, ұқсастық іздеген зерттеушілердің пікірінен бөлек, мұнда тың ойлар айтылады. Журналда басылған жаз туралы Қ. Мұхамеджанов пен Қ. Кемеңгеровтің өлеңдері де қатар қарастырылып, ақынның негізгі айтпақ ойы нақты айқындалады.

Ұлт тағдырына алаңдаған Мағжанның азаматтық болмыстары «Қазақ» газетінде жарияланған туындыларынан да таныла түскендігі толықтай зерделенеді. Ақынның ел мәселесін көтерген «Орал тау», «Жарыма», «Төбет», «Есімде... тек таң атсын», т.б. өлеңдеріндегі ұлттық идея кеңінен қамтылады. «Орал тау» өлеңінде таудың болмысы арқылы жер мәселесін көтергені ашып берілсе, «Жарыма» өлеңіндегі ақынның басты мұңы көрсетілген. «Төбет» өлеңіндегі ақынның тұспалды ойлары алғаш зерделеніп отыр. Ел тағдырын суреттеуде Мағжанның сөз қолданысы да талдауға алынып, астарлап берудегі шеберлігі зерделенген. Ақынның үлкен үміті көрініс тапқан «Есімде... тек таң атсын» өлеңінің ерекшелігі де қамтылады. Ұлт мүддесін жоғары қойған ақын тұлғасы да барынша саралана талдауға алынады. Газетте басылған М. Жұмабаевтың «Көңіл», «Зар» өлеңдеріндегі лирикалық кейіпкерлердің болмысымен қоса, табиғат лирикаларындағы ақынның суреттеуіне де назар аударылды. Мақалада Мағжанның ұлттық баспасөздегі шығармалары жүйелі қамтыла келе, алашшыл ақындық тұлғасы әр қырынан ашылып зерделенеді.

Кілт сөздер: азаматтық, алаш идеясы, ұлт тағдыры, отаршылдық, лирика, тұспалды ойлар, азаматтық парыз.

Кіріспе. ХХ ғасырдың басында болған түрлі тарихи ахуалдар еліміздің қоғамдық өміріне қай жағынан болса да сілкіністер мен өзгерістер енгізумен бірге, ұлттық басылымдардың дүниеге келуіне де өзіндік ықпалын тигізген болатын. Қазақ зиялыларының көптен күткен асыл армандарының бірі болған ұлттық баспасөздің, яғни, 1911 жылы Троицк қаласында «Айқап» журналы мен 1913 жылы Орынбор қаласында «Қазақ» газетінің дүниеге келгені бәрімізге аян. Осы уақытта халықтың көзін ашатын оқу-білімге, бірлікке шақырып отыратын баспасөздердің жарық көруі қазақ зиялыларының ұлт мәселелерін шешуіне үлкен ықпалын тигізген еді. Бұл жөнінде Ж.Аймауытовтың «Мағжанның ақындығы туралы» деп аталатын мақаласында «1905 жылы өзгерістен былай қазақтың қамын ойлаймын деген азаматтар ұлт мұңын сөйлеп, ұлт мәселесін қолға ала бастады.

...Қазақтың баспасөзі газет-журналдары шыға бастады. Қазақтың «жақсы» боламын деген жасы ұлтшылдық сезіміне жабысуға айналды. Міне, сол жастың бірі-

не Мағжан да қосылды» (Аймауытов, 2013: 157) деген болатын. Расымен де 1911 жылы «Айқап» журналы шыққан уақыттан бастап жарық көре бастаған ақынның өлеңдерінде ұлт мәселесі ашық түрде қозғалған еді. Мағжан туындылары жайлы ғалым М. Базарбаевтың «Мағжан Жұмабаев өз орнын өмірден үнемі іздеумен өткен, бар білген-түйгенін соған сарп еткен суреткер. Оның творчествосының бір қырында, мұнлы толғаныс, өкіну және қайғы-қасірет, күйініш жатса, таразысының екінші қырында, романтикалық өршілдік, махаббат, сүйініш-күйініш, арман, мақсат, үміт жатады... Оның творчествосында тарих тұңғығын терең түсіну, өткенді бажайлау, болашақты болжай білу, бүгінгінің ақиқатына көз жеткізу сияқты терең толғансытар заманның астаң-кестен, аласапыран жайымен астасып жатады» («Ұлттық поэзия падишасы», 2001: 17) деген пікірі де ақын шығармашылығының ерекшелігін таныта түседі. Жұртына азаттық ғұмыр тілеген Мағжан Жұмабаев өлеңдерінің ең басты тақырыбы да ұлт тағдыры, оның бостандығы еді. Ақын нені жырласа да, қай тақырыпта сөз етсе де ең алдымен ел мүддесін қоя білді. Елдің санасын оятуда «Айқап» журналы мен «Қазақ» газетінде жарық көрген барлық әдеби мұраларымыздың да өзіндік ықпалы зор болды. Мақаламызда Мағжанның осы аталған баспасөздегі туындыларын арнайы бөліп алып талдап, оның өз уақытында да, қазіргі уақытта да құнды екенін айқындап көрсетуді мақсат тұттық. Әрине, ақын мұралары тәуелсіздік алғаннан бері мейлінше зерттеліп, әр қырынан қарастырылғанын білеміз. Алайда, оның «Айқап» журналы мен «Қазақ» газетінде жарияланған шығармаларын жеке топтап алып, туындыларындағы ақынның тұспалды ойларын өзіндік ізденістермен саралау осы зерттеу тақырыбының өзектілігін арттыра түспек.

Материалдар мен әдістері. Мақала материалдарына ақынның «Айқап» журналы мен «Қазақ» газетінде жарық көрген шығармалары алына отырып, әдістері ретінде дәстүрлі ғылыми, әдеби талдау, саралау, жүйелеу тәсілі негізге алынады. Ақын мұралары көп жағдайда тұспалдап берілгендіктен шығармаларын саралай талдау тәсілдерін де қолданатын боламыз. Алаш зиялыларының бірі Мағжанды С. Мұқановтың «ақынның ақыны» деп бағалауында да үлкен мән жатқан еді. Шынында да өзіндік бітім-болмысы, жаратылысымен басқа ақындардан өзгешеленген Мағжанның өзіне тән сыршылдығы, табиғатты бедерлеудегі шеберлігі, қазақ елінің оянуына түрткі болған ұлттық рухтағы туындылары оның ақындық өнерін биіктете түсетінін білеміз. Табиғат құбылыстарын, тау, дала, орман-тоғай, қайталанып келетін төрт мезгілден бөлек, болашағы айқын емес ел, заман көрінісін әр түрлі теңеумен астарлап суреттеуінде де ақынның сөз қолданысы ерекше. Осы мақалада ақынның тек «Айқап» журналы мен «Қазақ» газетінде жарияланған өлеңдеріндегі азаттық идеяны саралай талдау арқылы ұсынатын боламыз.

Алаш қайраткерлері армандаған азаттық ақын шығармашылығында қалайша бедерленгені кеңінен сөз етіледі. Мағжан Жұмабаев өмірі мен шығармашылығын зерттеген ғалымдардың зерттеулері де назардан тыс қалмайды. Айталық, ғалым Ш. Елеукеновтің «Заманымен күресті, арбасты, айқасты. Ақыры өзі майып болды. Бірақ оны жеңілді деп айта алмайсың. Ол жеңді. Аз ғұмырын саз мұрамен ұзартты.

Өлең сөз нәрі өзгеше безбенді керек ететіні, мұнда кәдеге сан емес, сапа жүретіні ежелден белгілі жәйт. Жалың атқан жанын, жүрегіннің қанын сарп ете жүріп, ол

қазақпоэзиясы көгінде жұлдызын жақты» (Елеуенов, 1995: 378) деген Мағжан туралы ой-пікірлерін алға тартуға болады. Сондай-ақ ақын өлеңдерін академик С. Қирабаев «айналасы теп-тегіс келген» поэзия» (Қирабаев, 2008: 23) деп те Абай сөзімен теңеп, бағалаған да еді.

Сонымен бірге Мағжан шығармашылығы бір ұлттың ғана деңгейінде қалған жоқ, оны әлем әдебиетімен еркін салыстыра да аламыз. Алашшыл ақынды бүкіл әлемге таныту кейінгі ұрпақ пен біздің парызымыз болмақ. «Ұлттық тақырып – ұлан-ғайыр тақырып. Таптық көзқарасқа табынған социалистік реализм әдебиеті оны сұиылтып, аясын тарылтып жіберді» (Елеуенов, 2012: 72). Мағжанның өзіндік ерекше қасиеті өзінің шын жүрегімен жұртына арнаған жүрек жарды өлеңдерімен арта түсетіні белгілі. Соның ішінде ақынның ұлт тағдыры мен еркіндігі туралы жазған туындылары екені тағы аян. Мағжан ұлт тарихындағы өз елін шексіз беріле сүйген ақын ретінде де кейінгі ұрпаққа өнеге болмақ.

Ақын мұрасы туралы зерттеулер мен тың деректер әлі де болса алдағы уақытта толығы түсетіні белгілі. Сондықтан да Мағжан шығармашылығын толық зерттеліп, бір жүйеге келтірілді деп айту да қиын. Өйткені сыршыл ақын өлеңдерінің әр қайсысы өз алдына бір жұмбақ әлем екенін барша оқырман біледі.

Зерттеу нәтижесі. Ақынның шығармаларындағы азаттық идея баспасөзде жарық көрген алғашқы өлеңдерінен-ақ танылған еді. Туындыларында орыс патшалығының құрсауындағы қазақтың жайы молынан сипатталып отырады. Мәселен, «Айқап» («Айқап», 1995) журналының 1911 жылғы 2-санында жарияланып үлгірген М. Жұмабаевтың «Жатыр» өлеңінде отаршылдықтың зардабын шеккен ұлтының тағдыры барынша ашылып көрсетіледі. Өлеңнің алғашқы жолдарында қазақты озық елдермен салыстыра келіп, олардан қалыспау үшін өз еліне ең алдымен білімнің аса қажет екенін түсіндіруге тырысады. Одан әрі «Кен жері күннен-күнге қурып жатыр, Сұр жылан қанын-сөлін сорып жатыр» деп жұртының өз жерінен айырылып жатқандығын, қыспаққа алған орыс патшалығын сұр жыланға балаған Мағжан қарапайым қазағының қамсыз ұйқыда жатқанына өкініш білдіреді. Ел арасындағы осындай келеңсіздіктерді сынап қана қоймай, «Кешегі шешек жарған қазақ гүлі Саргайып, бір су тимей сөлып жатыр» деген іштегі қайғысын да жасырмайды.

Мінекей, қазақ солай бітіп жатыр,

Күн сайын артқа қарай кетіп жатыр.

Сезінбей өзгенікін, өзінікін

Аты өшкір оқығандар нетіп жатыр? –

деп сөз түйінінде ашынған ақын өз елінің сәл де болса алға жылжуын ойлап, қазақ оқығандарының жұдырықтай жұмылуын қалайды.

«Айқап» журналында әйел теңсіздігі тақырыбында ең алғаш сөз еткен де ұлт жанашыры Мағжан болды. Журналдың 1911 жылғы 9-санында басылған «Шын сорлы» өлеңі арқылы ол өз жұртына салиқалы ой қатады. Туындыда алдымен алай-дүлей соққан боранның, тіпті, желдің өтіне шыдамаған жан-жануарлардың тұрпаты арқылы қаһарлы аяздың бейнесі, одан кейін осындай аязды суыққа қарамастан қараңғы түнде екіқабат әйелін таяққа жығып, үйінен далаға қуып шыққан Балтабайдың сорақы әрекеті бедерленеді. Осылайша, ақынның әйел бақытсыздығы мен қаһарлы

аязды қатар ала суреттеуі де тегін емес. Яғни, осылай жырлау арқылы адамның қаталдығы қыстың қаһарынан да асып түсті дегенге саяды. Сондай-ақ әйелдің шашынан ұстап сүйреуі, аузына келген лас сөздермен балағаттауы, жүктілігін естігенде жын ұрғандай қамшымен сабап қана қоймай, босағасынан тепкілеп қуып шығып, ол аздай енді кіргізбейтіндей есікті іштен жауып алуы, үскірік боранда қалған Оразкенді мал құрлы көрмеген күйеуінің осындай озбырлықтарын ашына сынап, қазақ әйелдерінің сол замандағы ауыр халін барынша шынайылықпен бейнелеп отыр. Әйел затының көнбістігін суреттеу арқылы олардың құқын да ойлап, еркіндігіне қол сұқпауға шақырады. «Қазаққа сорлы ұрғашы, Ерден теңдік көрер ме? Тиылып тұрған көз жасы Бірге дәурен сүрер ме?!» деп сауал тастаған ақын ел ішіндегі осындай сорақылықтарға да тыйым салу қажеттілігін көтеріп, қатаң ескерту айтқандай еді.

М. Жұмабаевтың табиғат тақырыбына байланысты 1911 жылдың 12-санында «Күз күні», 1912 жылдың 4-санында «Жазғытұры», 7-санында «Бұлбұл» сынды өлеңдері жарық көрген. Ақынның екі бөліктен тұратын «Күзгі күн» өлеңінде табиғатпен қоса, оқу-ағарту мәселесі де жырланған. Бастапқы бөлікте жылдың қай мезгілі екенін тақырыпқа қарамай-ақ ұғасың. Өйткені жыр жолдарындағы қысты жақындата түсетін қара дауыл, ызғарлы жел сияқты эпитеттер күз бейнесінен хабардар ететіні белгілі. Яғни, «Бурқырап қара дауыл соғып тұрған, Көкорай түсі кашып солып тұрған. Шыдамай қатты ызғарлы жел өтіне, Бүрісіп ағош, шөптер тонып тұрған» деген жолдардан аңғарылып тұр.

Ақынның тағы бір баламалары ерекше. Күздің солғын тартқан түрін суреттеу үшін «көрік жоқ, қырда, ойда шығып жүрсен» деп қана шектелмей, жер бетіндегі жаздың көркін аңсап, оны сұлу қызға теңейді. Сөйтіп, «бет-аузы қатпарланып кемпір болған», «бұраңдаған кешегі сұлу қызы» немесе «Қысқасы жердің жүзінде көрік біткен, Қарағанда сулу қыз қайда кеткен» деп қара жердің түрсіздігіне ерекше мән бере сипаттап, күздің шынайы болмысын көз алдына елестетеді. Шығарманың екінші бөлігінде оқу, білім, ел өміріне қатысты жайттарды жырлайды. Өз жұртына бостанбос сайлауға таласып, мал шашу сияқты керек емес әдеттерден арылудың ең дұрыс жолы білім алу қажеттілігін орынды айтып, басқа жұрттың балаларының оқу оқып озғандығын тілге тиек етіп, өзге елдердің мәдениетін де үлгі тұтып уағыздайды.

Мағжанның журналда жарық көрген «Жазғытұры» өлеңіне тоқталсақ, зерттеушілер ақынның осы өлеңін Абайдың «Жазғытұры» өлеңімен (Абай, 1995) салыстыра талдайды, өзара ұқсастық іздейді. Негізінен ақынның табиғат жайлы алғашқы туындыларынан ұлы ұстазына еліктеуі байқалып жатады. Табиғатқа жан бітірудегі көркемдік шеберлігі дәл Абай жырлағандай болмаса да, өзіне тән ерекшелігі де жоқ емес еді. Айталық, Мағжан көктемнің уақытын бедерлеуде сәуір айын «Жетті апрель, сулар акты, қырдан ойға» деп, мамыр айындағы көріністерді «Май келді, жер құлпырды, гүлдер жайнап» деп бөлек-бөлек суреттейді. «Айқап» журналында осы тақырыппен көктем мезгілін сипаттаған Қ.Мұхамеджанов пен Қ. Кемеңгеровтің де туындылары жарияланған. Сондай-ақ «Шалақазақ» деп қол қойған белгісіз автордың «Жаз» деп аталатын өлеңінде де осы мезгілді жырлаған. Қ.Мұхамеджанов пен Шалақазақ шығармаларында Мағжан тәрізді көктемнің әрбір айларына жеке

тоқталып сипаттаса, Қошке Кемеңгеров осы мезгілді жалпылама қамтиды да, соңғы шумағында жұртының жайын қоса қамтып, ішіндегі мұңын көрсетіп өтеді:

Көгалда жазғытұры саулы бие,
Сары қымыз сапырулы тегенеде.
Ішкен мас, жеген тоқ болушы еді,
Түсесің енді, жұртым, қандай күйге.

Осылайша, қазақ елінің ертеңін ойлаған ақындар көктем мезгілін сипаттау арқылы да келешекке үміт артқысы келеді.

Журналдағы жылдың төрт мезгілінен тыс табиғаттағы қоршаған орта, құстар мен гүлдер туралы туындыларында ақындардың заманның күйін күңттеген көңіл күйлері қоса берісіп отырады. Әдебиеттанушы ғалым М. Базарбаевтың «Ақын тау туралы толғанысын, не дарқан даланың кеңдігін жырласың, тіпті көл немесе жазғы танды, қысқы кешті, егінді, не жер, күн, ай жайында жырласың, бірінші кезекте өзінің дүние түсінігі, ішкі жан-күйі тұрады, сонысымен айнала әлемді бірге толгандырып, бірге тебіренеді» (Жұмабаев, 1992: 15) деген пікіріндегі Мағжанның «Бұлбұл» шығармасына да байланысты еді. Осы туындысында шерлі ақынның сырласу үшін құс біткеннің ішінен бұлбұлды таңдауы да бізді ойландырады. Тіпті, сол бұлбұлдың мұңды дауысы нені ұқтырғандай? Осы шығармасында бұлбұлдың өзге бағытқа ұшып кетуін қалап қана қоймай, ақын өзінің іштегі зарлы қайғысын сол жаққа жеткізіп баруын сұрайды. Біздің ойымызша, осылайша тұспалдау арқылы жұртының халін өз мекеніндегі құс екеш құсқа дейін ашық айта алмайтындығын мегзеп отырған шығар.

Талқылануы. Елінің тәуелсіздігін аңсаған Мағжанның ақындық, азаматтық тұлғасы «Қазақ» газетінде («Қазақ», 1998) жарияланған шығармаларынан да көруге болады. Газеттің 1913 жылғы 22 наурыздағы «Орал тауы», 1915 жылғы 22 апрельдегі «Жарыма», 25 июньдегі «Есімде... тек таң атсын», 8 июльдегі «Төбет» өлеңдерінде елінің хал жайы бедерленген. Айталық, «Орал тауы» өлеңінде:

Таласқан аспанменен көкпенбек тас,
Қарасан төбесіне айналар бас.
Жасаған мейірімі кең қадір Тәңірі,
Шығарған сол тауынан алтын, алмас,—

деп бастау арқылы осы таудың ерекше қасиеттерін тізіп сипатай келе, одан әрі сол алғаш мекендеген ер жүрек түркі жұртының бүгінде «Аты да, заты да жоқ, дыбысы жоқ» деп қайғырады. Байырғы көк түріктерінің алып рухын аңсайды. Ал оның нышандары қазақтың Мағжанға дейінгі поэзиясында молынан орын алғанын жақсы білеміз. Кейбір зерттеу мақалаларда бұл мәселе арнайы сөз етілген де (Aliyeva Zh., Masalieva Sh., Seisenbayeva Zh., Tamabayeva K., Yelubayeva R., 2016). Сонымен, Мағжан шығармасында:

Оралдай атан туған жерлеріне
Көмилген сүйектері көрлеріне.
Шетелдер жайыменен ие болған
Төр түгіл, есік те жоқ ерлеріне, —

деп өзінің ең негізі уайымын жайып салады. «Жанашыр батыр түрік балаларына» ұран тастағандай сыңай танытып, қарсыластарына сес көрсетеді. Осылайша,

туындыларын оқи отырып, М. Жұмабаевтың ұлт мәселесімен қатар, түркішілдік ұстанымының да ерекше екенін аңғарамыз. Бұл жөнінде де жеткілікті зерделеніп келеді. Әсіресе, түркі тілдес халықтардың ақындарымен де салыстырулар да бар. Айталық, Е.Б. Жиенбаев, К. Семиздің «М. Жұмабаевтың өлеңдеріндегі ұлттық романтизмнің түркиялық ақындардың шығармашылығымен салыстырылуы» деген мақаласында Мағжанның шығармаларын түркішілдік ағымын қолдаған Зия Гөкалп, Мехмет Эмин Юрдакул, Өмер Сейфеттин, Мехмет Акиф Эрсой, т.б. түрік ақындарының мұраларымен салыстырылып, барлығының да ұлт тағдырына қатысты толғаныстарының ортақтығын сөз еткен (Жиенбаев, Семиз, 2022: 193). Жалпы, қазақ ақыны Мағжан Жұмабаев отаршылдықтың зардабы сипатталған өлеңдерінде ең алдымен жер мәселесін тілге тиек етеді.

Мағжанның газетте басылған «Жарыма» өлеңі былай басталады:

От жұтқан туысқанның халін көріп,
Күнәсіз судай аққан қанын көріп,
Айрылған ар-намыстан қарыңдастың
Көз жасы, қалың қайғы, зарын көріп... –

Мұнда да ақын елінің ауыр да азапты күндерінен хабардар етеді. Жазығы жоқ жандардың жазаланып жатқан халі ақынды ашындыра түседі. Мағжан алдынан «... түпсіз дария, сор да, ор да, Батпақ шол: сусыз, отсыз, қайнаған құм, Ысқырған жылан, шаян оң мен солда. Өткелсіз, қарлы, отты таулар аскар, Мейірімсіз табан тілер қи тастар...» ұшырасса да өз ұлты үшін «ұзақ, ауыр жолға» түскенін асыл жарына түсіндіруге ұмтылған ақынның осы туындысында қазаққа тән азаматтығы мен өр ақындық қалпы ерекше сомдалып тұрғанын аңғарамыз.

Ал «Есімде... тек таң атсын» өлеңінде автор алдағы заманнан жақсылық күтіп, үміттенеді. Осы шығармасына қатысты Ж.Аймауытов «Қазақтың халі қандай ауыр екенін сезсе де, ол күнде Мағжанда келешектен үміт күткендік сезіледі. Бұл қалыпта заман тура бермес, бізге де жарық сәуле күн туар дегендей жибаныш болады, неғұрлым отаршылдық, жауыздық күшейе берсе, соғұрлым қазақтың жанына батар, ашындырар, ашынған ел қорғалай бермес, қарсы бас көтерер деп сенеді:

Мезгілше мейлі келсін, тісі батсын,
Сұр жылан өзі оятар қатты шақсын!
Жаңадан жолбарыстай ұмтылармыз,

Көрелік төңіректі тек таң атсын!» деген қорытынды жасап, өз шешімін де білдірген еді. Сөйтіп, бұл шығармасында да ақынның азаттықты жырлап, ол таңның атарына зор сеніммен үміт артқаны байқалады.

Газетте жарық көрген «Төбет» өлеңінде ақын ел жайындағы айтар ойын тұспалдап жеткізген тәрізді. «Түн бойынша сақ төбет, Үріп шықты шарқ ұрып, Жауды біліп аңдыған...» деген өлең жолдарындағы аңдыған дұшпанды сезген «сақ төбетті» данагөй қартқа, ал түн бойы үргені үшін сол кәрі төбетке тамақ бермеген «бәйбішені» қолында билігі бар кісілер, түн мезгілінде ғана келетін «бөріні» патша шенеуніктері деп қарастырсақ, онда Мағжанның айтқысы келгені көне көз ақсақалдардың ел мәселесіне араласқандарына «алжыған» деп олармен санаспауының арқасында «білгенін бөрі істеді» дегенге саяды. Осылайша, өлеңінде ақын «буралып үндемей

жатқан, қажыған сорлы» төбет бейнесі арқылы ресей патшалығының қыспағын көрген өз жұртының көнбістігін, қолынан келетін дәрмені жоқтай шарасыздығын аңғартқандай.

Газеттің 1917 жылы 16 февралында жарық көрген Мағжан Жұмабаевтың «Орамал» өлеңінде де қазақ тарихындағы елеулі үлкен оқиғаны сөз етеді. «...Толып қалды төрт айға, Күйікпенен күн өтті. Жарымды өкіріп отарба Қанды жаққа әкетті» деген жолдардан-ақ әйел аузымен жеткізілген осы кезеңнің шындығы айқын сипатталып тұр. Осы туындысына байланыты Ж. Аймауытовтың «16-шы жыл – қазақтың басына қара күн туған тарихи ауыртпалық жыл еді. Патша өкіметінің 25 маусымда шығарған жарлығы бойынша қазақ сықылды бұратана халықтар соғыс майданындағы қара жұмысқа айдалды. Қазақ шаңырағы тенселді, қазақ даласы қан жылап күңіренді. Елдің келесіне келген мұндай зор селебені, ауып қайғыны ақын терен сезіп, айқын суреттеу керек еді. Бұл туралы Мағжанның бізге «Орамалдан» басқа берген еңбегі көрінбейді. Ұлттың ыстығына күйіп, суығына тоңам деп жүрген ақынға 16-шы жылғы тарихи оқиғаны жалғыз кестелі орамалмен желпіп өткеніне көңіліміз жарымайды» (Аймауытов, 2011) деген пікірінде ақынның осы оқиғаға байланысты бір ғана өлең жазуын кемшілікке санаған болатын. Біздіңше, бұл туындыда алаш зиялыларының ұстанған бағыттарына орай 1916 жылғы өз елінде болған ұлт-азаттық көтерілісті емес, Ресей жерін қорғауға аттанған қазақ жастарының тағдыры сипатталғандықтан ақынның осы тақырыпта молынан қалам тартуы да қисынсынға келмейтін тәрізді.

Осы туындысында Мағжан қазақ қыздарының көз жасы арқылы елдегі ауыр уайымды ғана емес, күйеуінің жырақтағы халін білгісі келетін әйелдің сауалдарымен өзін мазалаған сұрақтарға жауап іздейді.

Елін ойлап камығып,
Жүрегі толып дерт-шерге,
Жүр екен жаным жабығып
Осы күні қай жерде?

...Солдатша сымдай киініп,
Шекпені онын сұр ма екен?
Күрегіне сүйеніп,
Суықта жаурап тұр ма екен?

Қазақ ер азаматтарының тағдырына уайым жеген ақының ең басты айтпағы, яғни, «Жатқан шығар ор қазып, Жауга ма, әлде өзіне...» дегені барлық оқырмандарды тебіртеді. Сол уақыттағы қандай да болмасын тарихи оқиғаларды қамтыса да ақын ең алдымен өз ұлтының жоғын жоқтап, мүддесін жоғары қояды.

М. Жұмабаевтың ішкі сезімі қоса берілген көңіл күй лирикалары да баспасөзде орын алды. Мәселен, «Қазақ» газетінде 1915 жылы 8 апрельде «Көңіл», 25 октябрьде «Зар» сияқты өлеңдері жарық көрді. Ақынның «Көңіл» туындысында лирикалық кейіпкерлердің өз-өзіне көңілі толмағандығы сипатталған. Тіпті, Мағжан өз көңілінің құпиясын түсіне алмай, тәтті қиялға берілсе де, оның құбылмалылығына таңырқайды. «Жанып-күйіп сүйсе танда,

Кешке сүйген ол отсыз. Бүгін мұнда, ертен онда, Тым-ақ нәрсе ұятсыз» деген қорытындыға келіп, ақын табиғатына тән құбылыстарды айқындап бергендей болады. Ал «Зар» туындысында бастапқы жиырма жолдай күз, қыс, жаз айларының табиғатын сүйсіне көркем тілмен суреттей келе, енді көңілінің бұрынғыдай құбылмалы мінезі жоқтығын айтып, оның басқаша күйге ауысқанын ескертеді. Ақын бірде «Сәулесіз, Айсыз, Күнсіз қараңғыда» қалатынын ескертіп мұңаяды да, астарлап беру арқылы алдағы күндерінің қалай болатынын болжап, ертеңіне үмітсіз қарайды.

М. Жұмабаевтың газетте 1913 жылы 9 мартта жарияланған «Туған жер» өлеңінде де өз ауылының табиғатына сүйсіне қараған ақын оған деген бар ықыласын төге жырлайды. Газетте 1916 жылы 16 июньде басылған «Жолда» туындысында қыс мезгілін бедерлеген. Мағжанның осы өлеңінде үскірік аяздағы долы боран, ызғарлы жел бейнелері молынан көрініс тапқан. Мәселен, «Ызғарлы жел долданып, Екі иінінен дем алып, Ішін тартып оскирып...» деп жырлай келе, желдің біресе аңдай ұлып, біресе екі санын шапақтап сақ-сақ күлгенін көз алдыға жанды бейнедей елестете суреттейді. Шығармадағы жел «кейде кенет баяулап... аузы-басы жыбырлап», жер жамылған қарды құшып «әпсүн» оқығандай улейі де нанымды берілген. Осы өлеңнің соңында ақын:

Сар далада адасып,

Суық кебін жамылып

Қалармын, кім біледі?...-

деп лирикалық кейіпкердің тағдырын беймәлім күйінде қалдырып қана қоймай, оқырманына үлкен ой тастайды. Зерделей келгенде, осындағы табиғат дүлейімен алысқан жалғыз жолаушы арқылы ақын өзі өмір сүрген заманына риза еместігін тұспалдап жеткізгісі келетін сияқты. Мағжанның көзі тірісінде осы туындысына талдау жасаған Жүсіпбек Аймауытовтың пікіріне назар аударсақ, «Мағжанның ақындығы туралы» (Аймауытов, 2001) мақаласында «...қазақ қашан ел болар, қатарға кірер, табиғаттын апатына шыдай алмай, жапан түзде суық кебін жамылып қала ма? Әлде мәдениетті елдің аузына түсіп жутылып кетер ме? Мәлім емес, қазақтың келешегі қаранғы. Мынау ауыр халді көріп ақынның көңіліне шер, көзіне жас келеді...» деп осы өлеңінің астарына тереңнен байыптап қарағанын аңғарамыз. Қысқасы, қандай тақырыпты сөз етсе де өз қоғамының шынайы бейнесін суреттеген ақынның шығармаларынан тек ұлттық деп соққан жүрегінің үнін ғана естиміз.

Қорытынды. Мағжан өз ұлттың мәселесін көтерген бірсыпыра туындысын кеңес дәуіріндегі баспасөзде де жариялап, өзінің айқын көзқарасын жалғастырып отырды. Айталық, 1924 жылы «Ақ жол» газетінің 452-санында жарияланған «Қызыл жалау» өлеңін алайық. Мұнда өлең тұтастай ұран түрінде жазылғанмен таптық тұрғыдан қаралмайды. Тіпті, тақырыбы осылай аталса да. Өлеңнің әр шумағының соңында «Ендеше, қазақ, сенікі!» деген сөзбен аяқталуы да көңілге қонымды. Өлең жайлы мағжантанушы Ш. Елеукуновтің «Қосылып батыр түрік балалары. Мағжан және түрік тақырыбы» деген мақаласында «Ескере кететін нәрсе – 1920 жылы Қазақстанның автономиялы республика болып жариялануын Мағжан жатсынған жоқ. Ол кеңес өкіметінің көп қадамдарына ризашылық білдірмесе де, оның дұшпаны болған жоқ. «Қызыл жалау» (1924) деген атақты өлеңін де жариялады» (Ұлттық

поэзия падишасы, 2001: 59) деген пікір берілген. Негізінен Мағжан мұнда таптық мәселені сөз қылмаған, Ол үшін бай мен жарлы деген ұғым да жоқ. Халықты екіге бөлуге түбегейлі қарсылық білдірген. Сол себепті ол «Қызыл жалау» өлеңінде былай өрнектейді: « - Қанды қас жалау кімдікі? – кімнің ұлы құл болса, Тулымдысы тұл болса, Қанды жас жалау соныкі, Ендеше, қазақ, сенікі!». Сөйтіп, қазақты тапқа, топқа, руға жіктеуге жол бермеген Мағжан әрдайым қай қоғамда болса да алашшыл ақын болып қала беретінін көрсетті.

Сондай-ақ шығармада «Кім де кім «Тәңірім - от» десе, «Басқа тәңірім жоқ» десе, қызыл жалау соныкі» деуі де ұлт мүддесіне қарай орайластырып айтып отыр. Автор үшін кедей табы, жұмысшылар табы деген ұғымдар жоқтың қасы. Кім ел үшін жанын берсе, қызыл жалау соныкі болмақ. «Қанды жас жалау кімдікі? Кім өртенген гүлдемей, Кім таланған, кім кедей, Өртенген жалау соныкі, - Ендеше, қазақ, сенікі!» (Жұмабаев, 1996: 200). Демек, қызыл жалаудың иесі қазақтыкі болмақ. Ақын «Азаттық жалау кімдікі?» - деп сауал тастай келе, «Азаттық жалау теңдікті көре алмағандардікі» дегенді айтып, «- Ендеше, қазақ, сенікі!» деп жауап береді де қызыл жалау мен азаттық жалауды салыстыра сөз қозғайды. Мұның сырын езгіден көзін аспаған еліне осылай ұғындыруға тырысады. Мағжан поэзиясындағы азаттық идея осы өлеңнің соңғы шумағында одан әрі анықтала түседі.

Қысқаша айтқанда, азаттық идеяны баса жырлаған Мағжанның «Айқап» журналы мен «Қазақ» газетінде жарияланған шығармаларын зерделегенде ақынның азаматтық тұлғасы да ерекше дараланып тұратыны айдан анық.

Бұл мақалаға Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті қаржылық қолдау көрсетті (грант ЖТН АР1481300)

Абдикалық К.С.^{1*}, Кожеева Б.Ш.² Алиева Ж.А.³

^{1,2,3} *Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан*
E-mail: ¹Kun_jan.16@mail.ru, ²bekzada61.2018@gmail.com, ³janat2582@gmail.com
ORCID: ¹0000-0001-9350-7465, ²ORSID:0000-0001-7887-9789, ³ORSID:0000-0003-4261-3182

Наследие Магжана Жумабаева, опубликованное в журнале «Айқап» и газете «Қазақ»

Аннотация. В данной статье подвергнуты анализу стихотворения М.Жумабаева, опубликованные в журнале «Айқап» и газете «Қазақ». В журнале впервые опубликовано стихотворение М.Жумабаева «Шын сорлы», а также стихотворение «Жатыр», в котором поэт хотел выразить боль от русского колониализма. Пейзажная лирика Магжана «Күз күні», «Жазғытұры» и др. Сравниваются со стихотворением Абая «Жазғытұры». Параллельно рассматриваются стихотворения К.Мухамеджанова и К.Кеменгерова о лете, напечатанные в журнале, и раскрывается основная мысль поэта.

В целом, гражданские качества личности Магжана, обеспокоенного судьбой нации, узнаваемы и в произведениях, опубликованных в газете «Қазақ». В стихотворениях «Орал тауы», «Жарыма», «Төбет», «Есімде... тек таң атсын» и т.д. широко освещается национальная идея. В стихотворении «Орал тауы» поднимается вопрос земли, а в стихотворении «Жарыма» - главная печаль поэта. В стихотворении «Төбет» впервые изучается подтекст творчества поэта. Проанализировано употребление слов Поэтом в описании судьбы страны, а также мастерство в применении подтекста. Рассматриваются особенности стиха «Есімде... тек таң атсын». Подвергнута анализу личность Поэта, ставившего интересы нации выше интереса личности. Наряду с образом лирического героя в опубликованных в газете стихотворениях «Көңіл», «Зар» Жумабаева, особое внимание уделяется описанию пейзажной лирики. В статье охвачены произведения Магжана в национальной прессе, раскрывается его поэтическая личность.

Ключевые слова: свобода, идея Алаша, судьба нации, колониализм, лирика, подтекст, гражданский долг.

Abdykalyk K.^{1*}, Kozhekeeva B.², Aliyeva Zh.³

^{1,2,3} *Kazakh national women's pedagogical, Almaty, Kazakhstan*

E-mail: ¹Kun_jan.16@mail.ru, ²bekzada61.2018@gmail.com, ³janat2582@gmail.com

ORCID: ¹0000-0001-9350-7465, ²ORSID: 0000-0001-7887-9789, ³ORSID: 0000-0003-4261-3182

The legacy of Magzhan Zhumabayev, published in the «Aikap» journal and the «Kazakh» newspaper

Annotation. This article analyzes the poems of M.Zhumabayev, published in the magazine «Aikap» and the newspaper «Kazak». The magazine published for the first time M.Zhumabayev's poem «Shyn sorly», as well as the poem «Zhatyr», in which the poet wanted to express the pain of Russian colonialism. Magzhan's landscape lyrics «Kuz kuni», «Zhazgytury», etc. they are compared with Abai's poem «Zhazgytury». In parallel, the poems of K.Mukhamedzhanov and K.Kemengerov about summer, published in the magazine, are considered, and the main idea of the Poet is revealed.

In general, the civic qualities of the personality of Magzhan, concerned about the fate of the nation, are recognizable in the works published in the newspaper «Kazakh». In the poems «Oral tauy», «Zharyma», «Tobet», «Yesimde... tek tan atsyn», etc. the national idea is widely covered. In the poem «Oral tauy» the question of the earth is raised, and in the poem «Zharyma» - the poet's main sadness. In the poem «Tobet» the subtext of the poet's creativity is studied for the first time. The use of words by the Poet in describing the fate of the country, as well as the skill in applying the subtext, is analyzed. The features of the verse «Yesimde... tek tan atsyn». The personality of the Poet, who put the interests of the nation above the interests of the individual, was subjected to anilz. Along with the image of the lyrical hero in the poems «Konil», «Zar» by Zhumabayev published in the newspaper, special attention is paid to the description of landscape lyrics. The article covers Magzhan's works in the national press, reveals his poetic personality.

Key words: freedom, the idea of Alash, the fate of the nation, colonialism, lyrics, subtext, civic duty, etc.

Информация об авторах:

Абдыкалык Кунимжан Садиркызы, *Казахский национальный женский педагогический университет, кандидат филологических наук, профессор E-mail: Kun_jan.16@mail.ru, <https://orsid.org/0000-0001-9350-7465>*

Кожеева Бекзада Шакиздаевна, *Казахский национальный женский педагогический университет, кандидат филологических наук, ассоц. профессор E-mail: bekzada61.2018@gmail.com, <https://orsid.org/0000-0001-7887-9789>*

Алиева Жанат Абилжановна, *Казахский национальный женский педагогический университет, магистр гуманитарных наук, старший преподаватель E-mail: janat2582@gmail.com, <https://orsid.org/0000-0003-4261-3182>*

Әдебиеттер

Абай. Шығармаларының екі томдық жинағы. – Алматы: Ғылым, 1995. – 336 б. (қаз).

Аймауытов Ж. Алты томдық шығармалар жинағы. 6-том. – Алматы: Ел-шежіре, 2013. – 384 б. (қаз).

Аймауытов Ж. Мағжанның ақындығы туралы // Жас Алаш. – 2011. – 18 тамыз. (қаз).

«Айкап» // Құраст.: Сужанбердина Ү., Дәуітов С. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 1995. – 367 б. (қаз).

Алиева Ж., Масалиева Ш., Сейсенбаева Ж., Тамабаева К., Елубаева Р. // Ақын-жыраулардың поэзиясындағы түркі мотивтері // Journal of Language and Literature, ISSN: 2078-0303, Vol. 7. No. 4. November, 2016. (ағылш).

Елеуқенов Ш. Мағжан. – Алматы: Санат, 1995. (қаз).

Елеуқенов Ш. Көп томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Қазығұрт, 2012. (қаз).

Жиенбаев Е.Б., Семиз К. //М.Жұмабаевтың өлеңдеріндегі ұлттық романтизмнің түркиялық ақындардың шығармашылығымен салыстырылуы //«Керуен» ғылыми журналы №1 (74) 2022. ISSN: 2078-813 | eISSN:2790-7066. 190-206 б. <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2022.1-15> (қаз).

Жұмабаев М. Таңдамалы. – Алматы: Ғылым, 1992. (қаз).

- Жұмабаев М. Шығармалар. – Алматы: Білім, 1996. (қаз).
«Қазақ» газеті//Құраст.: Субханбердина Ү., Дәуітов С., Сахов Қ. – Алмат: Қазақ энциклопедиясы, 1998. – 560 б. (қаз).
Кирабаев С. Тәуелсіздік өрісі. Әдеби зерттеулер мен сын мақалалар. 1-кітап. – Алматы: ҚазАқпарат, 2008. (қаз).
Ұлттық поэзия падишасы. Ұлы ақын Мағжан Жұмабаевтың өмірі мен шығармашылығы туралы// Құрастырған Бектурбекова Ф.Қ. – Алматы: Орталық ғылыми кітапхана, 2001. (қаз).

Литература

- Абай. Собрание сочинений в 2-х т. – Алматы: Ғылым, 1995. – 336 с. (қаз).
Аймауытов Ж. Собрание сочинений в 6-х т. – Алматы: Ел-шежіре, 2013. – 384 с. (қаз).
Аймауытов Ж. О поэзии Мағжана // Жас Алаш. – 2011. – 18 августа. (қаз).
«Айкап»//Сост.: Субханбердина Ү., Дауытов С. – Алматы: Главная редакция «Казахская энциклопедия», 1995. – 367 с. (қаз).
Алиева Ж., Масалиева Ш., Сейсенбаева Ж., Тамабаева К., Елубаева Р. Тюркские мотивы в поэзии акынов и жырау // Journal of Language and Literature, ISSN: 2078-0303, Vol. 7. No. 4. November, 2016. (англ).
Елеуенов Ш. Мағжан. – Алматы: Санат, 1995. (қаз).
Елеуенов Ш. Собрание сочинений. – Алматы: Қазығұрт, 2012. (қаз).
Жиенбаев Е.Б., Семиз К. Сравнение национального романтизма в стихотворениях М.Жумабаева с произведениями турецких поэтов // «Керуен» научный журнал №1 (74) 2022. ISSN: 2078-8134 | eISSN: 2790-7066. 190-206 с. <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2022.1-15> (қаз).
Жумабаев М. Избранное. – Алматы: Ғылым, 1992. (қаз).
Жумабаев М. Сочинения. – Алматы: Білім, 1996. (қаз).
Кирабаев С. Поле независимости. Литературоведческие исследования и критические статьи. Книга 1. - Алматы: Казинформ, 2008. (қаз.).
Газета «Казах» // Сост: Ю. Субханбердина, С. Даутов, К. Сахов. – Алматы: Казахская энциклопедия, 1998. – 560 с. (Қаз).
Король национальной поэзии: О жизни и творчества великого Поэта М.Жумабаева /Составитель Бектурбекова Ф.К. – Алматы: Центральная научная библиотека, 2001. (қаз).

References

- Abai. (1995) Sbranie sochineni v 2-h t. – Almati: Gilim. – 336 s. (in Kaz)
Aimautov Zh. (2013) Sbranie sochineni v 6-h t. – Almati: El-shezhire. – 384 s. (in Kaz)
Aimautov Zh. (2011) Magzhannın aqındığı turalı//Zhas Alash. – 18 avgusta. (in Kaz)
«Ajkar» // Sost.: Subhanberdina U., Dautov S. (1995) – Almati: Glavnaya redakciya «Kazak enciklopediyası». – 367 s. (in Kaz)
Aliyeva Zh., Masaliev Sh., Seisenbayeva Zh., Tamabayeva K., Yelubayeva R. (2016) Turkic motives in the poetry akyns and zhyraus// Journal of Language and Literature, ISSN: 2078-0303, Vol. 7. No. 4. November. (in Eng)
Eleukenov Sh. (1995) Magzhan. – Almati: Sanat. (in Kaz)
Eleukenov Sh. (2012) Sbranie sochineni. –Almati: Qazıgurt. (in Kaz)
Zhiyenbayev Ye., Semiz K. Comparison of National Romanticism in the Poems of M.Zhumabayev With the Works of Turkish Poets// «Keruen» scientific journal No. 1 (74) 2022. ISSN: 2078-8134 | eISSN:2790-7066. P.190-206 <https://doi.org/10.53871/2078-8134.2022.1-15> (in Kaz)
Zhumabayev M. (1992) Izbrannoe. – Almati: Gilim. (in Kaz)
Zhumabayev M. (1996) Sochineni. – Almati: Bilim. (in Kaz)
Kirabayev S. (2008) Tauelsizdik orısı.Literaturne issledovania i kriticheskie stati. 1-kniga. – Almati: QazAqparat. (in Kaz)
«Qazaq» gazeti // Sost.: Subhanberdina U., Dautov S., Sahov K. (1998) – Almati: Glavnaya redakciya «Kazak enciklopediyası». – 560 s. (in Kaz)
Ulittiq poezia padishası: O zhizni i tvorchestve velikogo poeta M.Zhumabayeva / Sostavitel Bekturbekova F.K. – Almati:Centralnaia nauchnaia biblioteka, 2001. (in Kaz)